

Skapa fler elområden och låt elpriserna öka runt storstäderna

Dagens Nyheter den 25 februari 2021

Det kommer ständigt skildringar om företag som inte kan bygga ut sin verksamhet till följd av lokal elbrist. Samtidigt läggs viktig elproduktion ned eller hotas av nedläggning. Sedan 2014 har fyra kärnkraftsreaktorer stängts i Sverige. Dessutom har kritisk elproduktion i Malmö och Stockholm rapporterat om allvarliga lönsamhetsproblem till följd av höjda skatter på energi och utsläpp. Kapacitetsproblemen i energiförsörjningen riskerar att förvärras med den planerade elektrifieringen av transporter och industriella processer.

Svenska kraftnät (SvK), som har det övergripande ansvaret för elsystemet, har tvingats till okonventionella åtgärder för att lösa elbristen. De har bland annat avsatt medel från en beredskapsfond för att finansiera elproduktion i Stockholm. I södra Sverige har SvK utnyttjat en undantagsregel i EU:s regelverk som gör det möjligt att begränsa kapaciteten i elnätet till utlandet för att upprätthålla försörjningstryggheten. De akuta åtgärderna för att hantera elbristen riskerar att bli dyra nödlösningar. Att minska handeln med utlandet strider dessutom mot EU:s långsiktiga målsättning om en inre elmarknad.

En bidragande orsak till obalanserna i elförsörjningen är trubbiga el-priser som inte återspeglar den lokala resursbristen i och omkring storstadsområden. Dessa snedvridningar hotar lönsamheten i samhällsviktig elproduktion. Reformen för att förbättra prisbildningen på marknaden är effektiva åtgärder som underlättar energi-omställningen.

Vi föreslår att snarast möjligt dela in Sverige i ytterligare elområden. Fler elområden innebär att priset på elbörsen bättre motsvarar de flaskhalsar som finns i elnätet. Priset blir högre i områden med underskott på el än i områden med elöverskott. Stockholm och andra bristområden skulle då få egna elpriser.

Elproduktion, både ny och befintlig, skulle då bli särskilt lönsam precis i de områden där värdet är som högst. Elområden ger även incitament att förlägga ny elintensiv industri där det finns ett överskott av elproduktion. SvK har redan utarbetat ett förslag om att skapa elområde Storstockholm. Men i deras förslag ingår även att slå ihop de två södra områdena (SE3 och SE4). Vi anser att man borde behålla dessa även i fortsättningen för att stimulera till investeringar i södra Sverige.

Elområden är särskilt impopulära bland de som bor och har sina företag i högprisområden. Att skapa ett eget elområde Malmö skulle ge lokala elpriser som tidvis skulle bli ännu högre än det vi har sett i vinter. Sådana prisökningar skulle dock begränsas i takt med att ny produktion kom på plats. Dessutom framstår nog alternativet med elbrist som ett större hot för många företagare än vad högre priser gör.

Man kan ändå inte bortse från de problem som höga elpriser skapar för lokala företag och hushåll. En möjlighet som bör utredas är att endast skapa ytterligare elområden på producentsidan. Ett enhetligt elpris för konsumenter skulle skydda dessa mot konsekvenserna av lokal resursbrist.

En fundamental utmaning är att bygga ut kapaciteten i elnätet för att upprätthålla tillförlitligheten i elförsörjningen och samtidigt motverka för stora prisskillnader i landet. De långa ledtiderna i att bygga ut transmissionsnätet har fått stor uppmärksamhet. En omständighet som vi vill lyfta fram är att SvK inte har något lagstadgat monopol på att bygga transmissionsnät, varken inom Sverige eller till och från utlandet.

Tvärtom tillåter ellagen alla lämpliga bolag att söka nätkoncession. Vi uppmanar därför lämpliga aktörer att undersöka möjligheten att bidra till utbyggnaden av det svenska transmissionsnätet. Ekonomin i sådana projekt skulle bygga på de nätavgifter som ägarna, enligt ellagen, får ta ut för att täcka skälig avkastning på investerat kapital.

Det råder stor osäkerhet om framtiden för svensk kärnkraft, som länge har varit en av hörnstenarna i elförsörjningen. Energiöverenskommelsen från 2016 sätter å ena sidan inget stopp-datum för kärnkraften. Å andra sidan är det uppsatta målet att Sveriges elproduktion ska vara till 100 procent förnybar efter 2040. Miljö-partiet och Centerpartiet är motståndare till kärnkraft. Liberalerna vill återstarta Ringhals 1, och Kristdemokraterna önskar att bygga två helt nya reaktorer.

Denna otydlighet skapar onödig investeringsrisk på elmarknaden, vilket kan bidra till att det blir elbrist. Riksdagen borde enas om en långsiktig energi-politik som tydliggör kärnkraftens eventuella roll i den framtida elförsörjningen. Historien har visat att den svenska energipolitiken är ombytlig. Vi menar att man bör få till stånd ett utökat inhemskt skydd, likt det som utländska energiinvesteringar i dag erbjuds genom internationella investeringsavtal. Detta skulle minska den politiska risken för de som vill investera i ny elproduktion i Sverige.

Avslutningsvis anser vi att beslut om vilka kraftverk som ska byggas bör tas på marknadsmässiga grunder i stället för att vara politiskt styrda. Själva syftet med att avreglera elmarknaden var just att lämna ett ineffektivt system med överinvesteringar i produktion och nätkapacitet där slutnotan vidare-befordrades till hushållen. Planerade reformer av elmarknaden kommer att öka lönsamheten att investera i flexibel och planerbar elproduktion som är viktig för tillförlitligheten i elsystemet. Vi menar att marknaden behöver utvecklas ytterligare, för att underlätta energiomställningen.

Pär Holmberg

Thomas Tangerås